

איך זה התחיל? מפרויקט לניסוי

בהצעה שהגיש עין הים לוועדת הקבלה לגף ניסויים ויזמות (2003), הוגדר בבירור המניע לניסוי: הרצון לייצר רצף קבוע של חוויות הצלחה בקרב התלמידים ולבססן באמצעות "משחק". כבר בהצעה בלטו בעוצמתם כמה עניינים: תחושת השליחות, הצורך הדחוף בשינוי מצב סטאטי; ההבנה כי את השינוי יחולל סדר יום חדש, שיחייב הגדרה אחרת של תפקיד בית הספר ומרכיביו; והנוסחה לפתרון – משחק. לא אותו מושג שגור במערכת החינוך, כפי שהיה מוכר גם בבית ספר, אלא תפישת עולם משחקית: יצירת מרחב חיים לימודי משמעותי מבוסס משחק, במטרה להצמיח ולטפח בלומד כישורים רגשיים, חברתיים וקוגניטיביים.

בהצעה בלטה גם ההבנה שמיומנויות משחק הן תנאי התפתחותי אך לא נרכשות באופן טבעי, ולכן צריך ללמדן לחיזוק ההיבטים האישי-רגשי והתנהגותי-חברתי. למידת המשחק, כך צוין בהצעה, תביא למצב בו התלמידים יכבדו את עצמם, זולתם ואת היותם אנשים לומדים. לכבד כפשוטו, ולכבד במובן של להאמין, לראות את האחר, לאשר את קיומו, להבין את מהותו. כבר אז בלט הצורך להביא את התלמידים למצב של אמונה בעצמם וביכולתם, ביכולת שלהם לקיים חיי חברה וביכולתם להשיג הישגים בלימודים. הרעיון היה לקיים דגם אחר של סביבה לימודית המאפשרת ללומד צמיחה, התפתחות והצלחה. מסקנת ההצעה היא שסביבה משחקית היא תנאי הכרחי, קיומי, להתפתחותם של התלמידים, וכי על בית הספר מוטל לעשות זאת. שם הניסוי, כאז כן עתה, נקבע: לכבד זה משחק מנצח!

שכונת עין הים שוכנת לחוף ימים: יושבת על קו המים במערב העיר חיפה, במקום בו ההר נושק לים, על חוף שקמונה, למרגלות תל שקמונה – נקודת התיישבות עתיקה, שהפכה למקום ממנו תצמח העיר חיפה המודרנית. בית הספר עין הים ממוקם בלב השכונה, שמאפייניה אוכלוסייה מעורבת של ישראלים ותיקים ועולים שנמצאים בארץ כמה שנים, רקע סוציו-אקונומי נמוך. בדומה לשכונות נוספות במערב העיר (שער עליה, שפרינצק, נוה דוד), בית הספר מספר את סיפורו של המקום: בעבר שכונה רבת תושבים שבלבה בית ספר שוקק חיים, ואילו בהווה, בתהליך של הזדקנות, מתרוקנת השכונה, התושבים המבוססים יחסית כלכלית עוזבים אותה לטובת שכונות אחרות או מקומות יישוב אחרים, ובהתאמה מתרוקנים גם בתי הספר השכונתיים. במשך השנים נוצר מעגל השפעה של דימוי עצמי שלילי, שמבסס סטריאוטיפ שכונתי נחשל ומקבע סטיגמה לדורות. הדימוי השלילי של השכונה בעיני תושביה ובעיני תושבי העיר הפך לתן הכר שקשה לשרשו והקרין כמובן על דימויו של בית הספר, תיפקודו, הגדרת ייעודו ומטרותיו.

בית הספר זיהה בהתחברות לגף ניסויים הזדמנות לעצב תפיסה עולם חינוכית עדכנית, שיש בה הישענות על מורשתו, ובו בזמן גיבוש מהלך שיש בו ממד של חדשנות ואתגר. תפיסה זו מעמידה במבחן את טיב מחויבות בית הספר ואחריותו לאפשר ללומד הייחודי שלו חוויות של הצלחה. גיבוש מסמך ההצעה פתח תהליך שנמשך עד עתה ובמרכזו שאלות מהותיות: עד כמה באמת מזמן בית הספר לתלמידיו את האפשרויות להצליח? עד כמה הוא מגלה אחריות במעשה החינוכי שלו להצלחת תלמידיו?

כאמור, הצורך המידי בניסוי נבע מהרצון לתת מענה לחסכים רגשיים-חברתיים ולפערים לימודיים, המעכבים הצלחה ושיגשוג - מאפיין בולט של תלמיד עין הים. תלמידים רבים גדלים בתא משפחתי חסר, שאינו מספק את צורכיהם הרגשיים, ומכאן ניכר קושי בתיפקוד חברתי ולימודי. בהצעה כבר עלה מושג

המרחב. בשלב זה ההגדרה הייתה מרחב חיים ממוקד משחק, והמטרה: תפקיד של הכלה, בית הספר כמקל - מרחב מחזיק ומכיל המאפשר לתלמיד עין הים התקדמות בו בזמן בהיבט הרגשי, החברתי והקוגניטיבי. המרחב נותן בידי התלמיד כלים להתמודדות עם בעיות העבר תוך הכנה לעתיד. הוא יוצר חוויה מתקנת שמעצבת מחדש את עולמו של התלמיד, ומלמד אותו שלמרות נסיגות זמניות בחיים - אפשר להצליח. במובן זה, הניסוי מהווה פתח לתקווה. הוא מפיג את הספק של התלמיד ביכולתו ונוטע בו את הביטחון המוביל להכרה, להצלחה, ללמידה – אני לומד לשחק! אני יכול! אני קיים! חברי קיים, אני חבר! אני לומד! אני מצליח! – אני מכבד!

לפיכך, שאלת הניסוי המלווה את הניסוי במשך השנים היא: כיצד המרחב המשחקי (Playing) יוצר חיים משמעותיים - מצמיח ומטפח כישורי לומד רגשיים, חברתיים וקוגניטיביים? נקבע קריטריון להצלחת הניסוי: ההצלחה תלמד על שינוי – מעבר ממצב המשקף תמונת מצב בית ספרית עכשווית למצב הראוי, המצופה – על פי העקרונות הבאים:

מצב מצוי: *אני לא יודע לשחק - אני לא קיים, האחר לא קיים - אני משתמש באלימות, מתקשה ליצור תקשורת, לא פנוי ללמידה, ולכן אני לא מכבד את עצמי, זולתי, למידתי.*
מצב ראוי: *כשאני יודע לשחק אני קיים, האחר קיים - אני יכול ליצור תקשורת, אני מחובר אל עצמי, לחברת הילדים, ולכן אני מוכן ללמידה - מכאן אני יכול לכבד, את עצמי, זולתי, למידתי.*
תרומת הניסוי לבית הספר, כך נכתב בהצעה, בגיבוש ראייה פדגוגית עדכנית וכינון תרבות אירגונית שונה. הוא יאפשר העצמת צוות בתהליכי שינוי, באווירה המדגישה פתיחות.

מאז ההצטרפות לגף ניסויים בית הספר עין הים עובר בשנים האחרונות שינוי משמעותי, המלמד על התפתחות וצמיחה, רצון להתחדשות. תחושה חזקה באה לצד הישגו הבולט של בית הספר בכל הקשור לשילוב תלמידי החינוך המיוחד, בעיקר תלמידי PDD (סוג של אוטיזם, לקות תקשורת). בית הספר היה בין הראשונים בעיר לפתח תוכניות לימודים וחונכות ייחודיות לשילוב התלמידים הללו עם תלמידי החינוך הרגיל. ערך הקבלה מוטמע בחברת הילדים: ילדים מהחינוך המיוחד משולבים בכיתות הרגילות, משתתפים בפעילות החברתית בבית הספר ומחוצה לו. התרומה כפולה – גם לתלמידי החינוך המיוחד וגם לתלמידי החינוך הרגיל.

מאפיין בולט נוסף של בית הספר – היותו קהילתי. בית הספר מקיים חיי שיתוף בין מורים, תלמידים והורים כאורח חיים. השיח בין שלושת הגורמים מעוגן במדיניות בית הספר, וצומח מתוך הראייה החזונית שלו. המוטו של בית הספר: "עם הפנים לקהילה". בית הספר יוזם פעילות קהילתית ומעורב בחיי הקהילה ובהווי המתפתח; מעודד את רוח ההתנדבות ומפח מעורבות; מקדם את פעילות ההנהגה ההורית ויוצר יחד עם הוועדים את תשתית שיתוף הפעולה; קשוב לבעיות הפרט והכלל בקהילה, מושיט יד, מסייע ותומך. בית הספר משמש אבן שואבת לתלמידיו, להוריהם ולבוגריו - הוא המקום שנותן לקהילה פינה חמה, טיפול אישי ואוזן קשבת. מכיוון שאוריינטציית הניסוי היתה מתן מענה לתלמיד ולקהילה עצמה, השינוי בהגדרת הקהילתיות הוא חלק מהישגי הניסוי. כשהחלו להישאל שאלות עקרוניות בתפישתו של בית הספר – החלה להיבחן גם עמדתו ביחס לקהילה. מהי האחריות הקהילתית של בית הספר? מהי משמעותה? מהי משמעות הקשר עם הקהילה בהתייחס לשינוי בהגדרת תפקיד בית הספר וקדימויותיו לאור הניסוי.